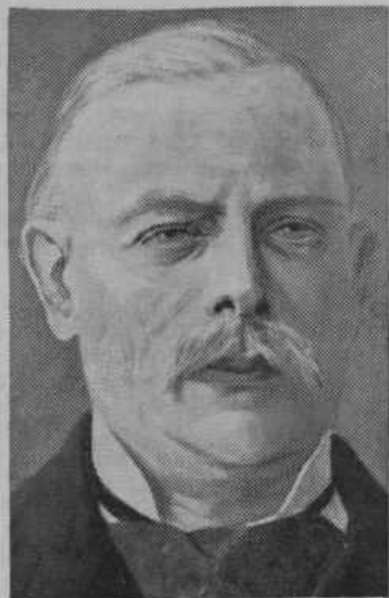

samovoljno gospodarili. Toda Praprotnik se ni vdal pritisku in je bil previden, zato je začasno oddal uredništvo »Učiteljskega tovariša« Mateju Močniku, ki je v njem od leta 1873. do leta 1882. vestno in pogumno branil pravice in koristi slovenskega šolstva; Praprotnik jih je pa brez skrbi dalje zagovarjal v deželnem šolskem svetu, kjer je deloval 24 let. Ko so se razmere ublažile, je prevzel uredništvo zopet sam.

Andrej Praprotnik,
ustanovitelj in dolgoletni urednik
»Učiteljskega tovariša«

Toda z letom 1926. v borbi za Deklaracijo je ta vpliv ponehal in »Učiteljski tovariš« je postal resno stanovsko politično glasilo slovenskega dela združenega jugoslovanskega učiteljstva.

Morda ne bo neumestna ugotovitev, da se je začelo naše glasilo vmešavati v strankarsko politično boje v času uredniške dobe Jakoba Dimnika, a opustilo to prakso in prešlo na izključno stanovsko politično smer v času, ko je urejeval »Učiteljskega tovariša« njegov sin Ivan Dimnik.

Razgibanost, ki jo je prinesla v učiteljske vrste deklaracijska borba, se pozna v našem listu ves čas obstoja društva in lista »Edinstvo«, osnovanega po onem delu učiteljstva, ki se v začetku ni strinjalo z deklaracijsko smerjo naše organizacije.

Zaradi močnega vpliva zakonskih določb te dobe so bile trenutno razmere v organizaciji precej mirne, ko je prevzel uredniške posle Andrej Skulj v l. 1931. in jih vodil do decembra 1934. Toda prav v času njegovega uredniškega udejstvovanja je bila glavna skupščina učiteljskega združenja v Ljubljani. Ob tej priliki je moral biti proti uredniškim volji v »Učiteljskem tovarišu« priobčen članek takratnega predsednika Damjana Rašiča: »Dve ideologiji«, ki je povzročil v glavnem odboru JUJ precejšnjo krizo. V isti čas spada tudi prvi poskus snovanja učiteljskih strankarsko političnih klubov, kar pa je bilo preprečeno prav zaradi odločnega načelnega stališča slovenskega učiteljstva in njegovega glasila.

Po imenovanju Andreja Skulja za banškega šolskega nadzornika je bilo poverjeno urejevanje »Učiteljskega tovariša« Vekoslavu

Mlekužu. Z izjemo enoletnega presledka, ko je moral zaradi znane prepovedi te posle opustiti in jih je vodil Ivan Kocjančič, a po njegovem odstopu je uredil tri številke tudi Alojzij Bučar, urejuje Mlekuž naše glasilo še danes.

Ta poslednja doba se odraža v listu predvsem v navajanju in vzgajanju članstva k priznavanju in spoštovanju deklaracijskih načel, v vzgajanju značaje med učiteljstvom in v borbi za izpremembo prosvetne personalne politike, ki se vleče kot rdeča nit skozi vso to dobo. Izrazita postaja tudi borba za učiteljsko čast, njegov ponos in ohranitev njegovega značaja. Svoj močan odmev ima v listu tudi borba za naše gnotno osiguranje in priznanje enakih pravic vsemu učiteljstvu, ne glede na spol. Depolitizacija šolstva, poglobljeno delo za gospodarsko osamosvojitve stanu, pa tudi vsa druga vprašanja zadevajoča šolo, učiteljstvo in prosveto, se obravnava v uvodnih in drugih načelnih člankih našega glasila.

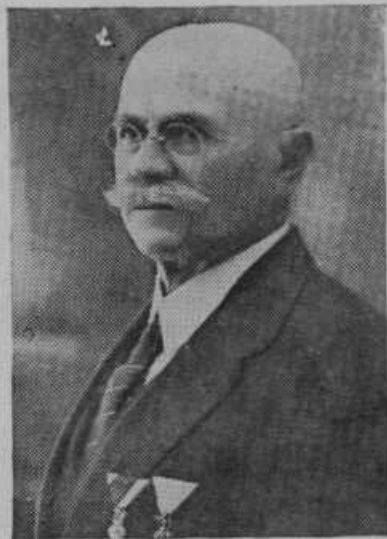
Nemogoče je v tako kratkem članku podati točno sliko razvoja »Učiteljskega tovariša« in njegovega pomena za narod, njegovo šolstvo in učiteljstvo, toda eno se lahko ugotovi, da mu, kot glasniku narodnih, splošno kulturnih, šolskih in učiteljskih teženj in potreb, nihče ne more odreči zaslug in priznanja.

Dolgo vrsto let že služi učiteljskemu stanu v njegovi pravičini, toda težki borbi, in ko prestopa v svoj 80. letnik, želimo, da bi tudi v bodoče služil istim smotrom, kot doslej.

—ž.

Nekaj spominov Luke Jelenca

Ob proslavi 50 letnice skupne slovenske učiteljske organizacije smo smatrali za potrebno naprositi tudi šolskega ravnatelja v p. g. Luko Jelenca, da nam pove nekaj svojih spominov.

Luka Jelenc,
dolgoletni predsednik »Zaveze«

Kljub svojim 83. letom je dolgoletni predsednik »Zaveze« in pozneje poverjenik UJU Luka Jelenc še krepak in delaven. Na vrtu »Učiteljske tiskarne« se še vedno okretno giblje med gredicami in skrbí, da zelenjava dobro uspeva. Pri tem njegovem — morda sedaj najljubšem — opravilu se ga sreča. Domenila sva se za razgovor, v katerem naj bi mi povedal nekaj iz spominov na svoje delo v učiteljski organizaciji.

Ko sem ga drugi dan obiskal, je takole potekel najin razgovor:

Letos je minilo 50 let od ustanovitve »Zaveze slovenskih učiteljskih društev«. Ali ste se že ob ustanovitvi udeleževali v njej?

— Ne! Med ustanovnike »Zaveze« se ne morem prištevati. V odbor sem bil namreč izvoljen šele l. 1890. na občnem zboru v Celju, a predsedstvo mi je bilo poverjeno na »Zavezinem« občnem zboru v Novem mestu l. 1895. Že takoj po ustanovitvi te tako važne in takrat nad vse potrebne učiteljske organizacije sem se kot mlad učitelj začel zanimati za njena načela, deloval sem za njeno uveljavljanje in pred vsem za njene uspehe. Morda je bil prav to vzrok, da so me tovariši volili v njen odbor in mi nato poverili tudi predsedstvo.

Kako se je razvijala »Zaveza« pod Vašim predsedstvom? Ali ste imeli dobre sodelavce?

— Prva leta razvoja so bila dokaj težka, je potopil. Odbor »Zaveze« je bil po pravilih sestavljen iz predsednika in dveh podpredsednikov, dveh tajnikov, blagajnika in osmih odbornikov. Vsi smo bili iz raznih krajev Slovenije. Niti ožjega odbora ni bilo na sedežu društva, čeprav so to zahtevala pravila, ki jim je bilo v tem pogledu ustrezno le prvo leto. Pozneje so bili vsi odborniki iz podeželja. Razumeli boste, da je bila tudi eksperimentalna organizacija temu primerna. Seveda se v tistih časih tudi ni zahtevalo od »Zaveze« toliko in ni imela takega stališča in dela kot ga ima učiteljska organizacija danes.

Za moje sodelavce bi radi vedeli! Bilo jih je mnogo, toda med najizrazitejše že v prvih letih svojega udejstvovanja, ki so mi ostali živo v spominu štejem M. Nerata, prvega urednika »Popotnika«, Armina Gradišnika in Frana Kocbeka oba ustanovnika »Zaveze«, Franca Luznarja dolgoletnega blagajnika in Vilibalda Rusa tajnika društva. Vekoslav Strmška, Dragotina Česnika in pozneje tudi Engelberta Gangla, dolgoletnega urednika »Učiteljskega tovariša«. Bila jih je še dolga vrsta, toda če bi Vam hotel naštevati vse, bi imeli v članku premalo prostora.

Pogovor je nanesel tudi na nebitvene podrobnosti, a kmalu sva bila zopet pri stvari.

Katera vprašanja so bila v dobi Vašega predsednikovanja za učiteljstvo in organizacijo najbolj pereča?

Zamislil se je nekoliko preden je začel pripovedovati:

— Mnogo je bilo vprašanj. Učiteljstvo se je že od ustanovitve »Zaveze« zanimalo za najrazličnejša javna vprašanja, toda narodna stvar nam je bila najbolj pri srcu in z njo v nerazdružni zvezi je bilo vprašanje dviga slovenskega šolstva in gnotno vprašanje tedanjega učiteljstva. Težko je bilo, ko so nas pred vojno s podeljevanjem doklad delili v dve vrsti učiteljstva.

Kakšne in katere vidne uspehe je takrat izvojevala organizacija?

— Težko vprašanje, je vzdihnil. — Združili smo vse učiteljstvo v enotno organizacijo. In prav to je bilo največjega pomena za takrat tako važen pravilen razvoj slovenske narodne misli in zavesti. Enoten nastop učiteljstva je pripomogel do postopne ureditve šolstva in tudi reševanja vprašanja učiteljskih plač. Sicer smo v gnotnem pogledu dosegli le spremembo krajevnega sistema v osebni sistem, to je, da niso bile plače za vsak kraj drugačne, marveč so bili določeni trije razredi učiteljskih plač. Toda pravo rešitev gnotnega vprašanja je dosegla organizacija šele po

osvobojevanju, ko je prosvetni minister Svetozar Pribičević odločil prevedbo učiteljstva v rang državnih uradnikov II. kategorije. Seveda smo to dosegli po težki borbi in z nešteti intervencijami.

V času mojega predsedništva smo uredili tudi vprašanje Zavezinih listov. »Učiteljski tovariš« je postal šolsko političen in »Popotnik« pedagoški list. Ustanovili smo mladinski list »Zvonček«, ki ga je urejeval Engelbert Gangl. Znano Vam je, da smo izdajali tudi mladinske knjige.

Za stanovske gospodarske in socialne ustanove so bili takrat postavljeni trdni temelji. O tem pričajo danes Učiteljska tiskarna, Učiteljski dom v Ljubljani, Učiteljska Samopomoč i. dr.

Kako je bilo s snovanjem jugoslovanske in slovenske učiteljske zveze?

— »Zaveza slovenskih učiteljskih društev« se je pozneje spremenila v »Zavezo avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev«, ker smo s tem preimenovanjem računali na pristop dalmatinskega učiteljstva. K odkritju Prešernovega spomenika v Ljubljani je prišel tudi urednik »Prosvete«, Jovan Jovanović, učitelj iz Kragujevca. V svojem listu je nato propagiral večkratne sestanke, prireditve in tudi razstave srbskega in slovenskega učiteljstva. In ob proslavi 25 letnice Uduženja srbskega učiteljstva v Beogradu l. 1908. je bila sprožena misel osnivanja Jugoslovanske učiteljske zveze, ki pa na žalost zaradi prevelikih ovir ni bila realizirana. Pač pa je bila v Pragi l. 1908. osnovana Zveza slovenskega učiteljstva v Avstriji.

Kako pa je bilo s snovanjem Uduženja jugoslovanskega učiteljstva?

— Po osvobojevanju smo pri vodstvu Zaveze takoj spoznali potrebo po osnovanju enotne učiteljske organizacije za vso Jugoslavijo. Ni bilo lahko — težka je bila borba, premostiti smo morali nešteto zaprek preden je prišlo do ustanovnega občnega zbora leta 1920. Pravila, ki jih je predlagala »Zaveza«, je izdelal tov. Engelbert Gangl. Mnenja so bila na kongresu zelo deljena in le odločnemu nastopu slovenske delegacije, ki sem jo takrat vodil jaz, gre zahvala, da je bilo uduženje osnovano.

Se zadnje vprašanje: Kako dolgo ste bili predsednik učiteljske organizacije in zakaj ste odstopili?

Njegov pogled, kot da zre v davno preteklost, mi je razodel, da mu to vprašanje ni najprijetnejše, vendar je odgovoril.

— Polnih 30 let sem stal na čelu slovenske učiteljske organizacije. Dolga in odločna je bila moja borba za narodne in učiteljske pravice. — Uspehe naj preisojajo drugi. —

Umaknil sem se iz UJU in podal ostavko na mesto poverjenika ob začetku deklaracijske borbe. Nisem se mogel strinjati z načinom, kako se je hotelo izvesti sprejetje Deklaracije v organizaciji. Tudi sem čutil v njej obsojdo načina vsega svojega dela za koristi učiteljskega stanu.

Z »Edinstvom« sem še nekaj časa sodeloval, a sem se po dolgoletni borbi in delu končno umaknil v pokoj tudi kot organizacijski delavec. Neprijetnosti, ki sem jih imel, prepuščam pozabljenju.

Krepko mi je še stisnil roko in poslovila sva se.

V. M.-ž.

Anton Gnus, Dol:

Ob 50 letnem jubileju

V času avstrijskega konkordata, t. j. pred letom 1869., se je moglo pri nas sicer govoriti o šoli in učiteljih na Slovenskem, pojava: slovenska šola, slovenski učitelj, pa sta bila neznana. Redke so bile šole, ki so se nahajale le v mestih, trgih in nekaterih večjih vaseh. Šolske obveznosti ni bilo. Šolo so obiskovali le posamezni otroci zavednejših in premožnejših staršev. Ogromna večina otrok pa je ostala brez pouka. Narod sam je bil nepismen, neveden, zato na milost in nemilost izpostavljen kvarljivim vplivom in izkoriščevanju. Učitelji te dobe — večina brez vsake prave izobrazbe — saj ni bilo kakih šol, kjer bi se lahko usposobili za svoj vzvišeni poklic, so bili brez vsakih zakonitih pravic, brez urejenih službenih prejemkov in povsem odvisni od dobre volje krajevnih močitev.

V navedenem letu pa se je izvršil v tem pogledu temeljit preobrat. Nov avstrijski šolski zakon je dal tako narodni šoli, kakor učiteljstvu teh šol, popolnoma novo osnovo. Rekli bi: ustvaril je novo šolo, šolo za narod, t. j. za vse sloje in stanove. Ustanavljanje šol je bilo predpisano v vseh krajih in povsod, kjer so bili za to dani pogoji, t. j. dovoljno število otrok in kjer je bilo vzdrževanje šole zagotovljeno. Poset šole je bil za vse otroke obvezen, pouk brezplačen. Šola je postala državna ustanova, učitelj — važen činitelj človeške družbe. V posebnih šolah, učiteljskih, se je pripravljala na svoj poklic. Izboljšalo se mu je gnotno stanje, pridobil je na ugledu in obetala se mu je lepša bodočnost. Šele od te dobe naprej moremo govoriti o slovenski šoli in slovenskem učitelju.

Novi zakon je natančno določal dolžnosti in pravice učiteljev. Šolske oblasti so sicer strogo pazile na to, da so učitelji izpolnjevali vestno in točno svoje dolžnosti, kazale pa niso nikake prave volje, priznati jim zakonite pravice. V tem je pač največ trpel učiteljstvo od predstavnikov šolskih oblasti v slovenskih pokrajinah, ki so bili največkrat tuji in narodov nasprotniki.

Najbolj sovražno pa so nastopali proti najvestnejšemu slovenskemu učitelju, ako se je opogumil vztrajati mladino v šoli v narodnem duhu, izven šole pa poseči kot svobodni državljan v občinske in politične zadeve. Najmilejši pridevek za takega učitelja je bil: »državi nevaren element«.

Znano je, kako malo velja glas posameznika, ako zastopa še tako dobro idejo, ki bi mogla koristiti vsemu stanu. Iz te zavesti in spoznanja, da se dajo doseči uspehi le v složenem in skupnem delu, po najtesnejši združitvi enako mislečih, so se rodila učiteljska društva.

Ustanavljanje prvih takih društev ni nalezelo na nobeno oviro pri državnih oblastih. Vzrok: nemška pravila in nemški poslovni jezik. Ko so se pa začela pod vplivom mlajših, na učiteljskih izšolanih učiteljev, ustanavljati nova učiteljska društva s slovenskim poslovnim jezikom, se je to spremenilo. Šolske oblasti so nerade gledale take pojave. Člani takih društev so bili ogroženi, preganjani in zapostavljeni, voditelji teh pa še v mnogo večji meri. Junak je bil, kdor je vztrajal na svojem mestu.

Učiteljska društva, ki so jih ustanavljali v raznih okrajih, niso imela nikakega stika med seboj. Ločena so se borila za stanovske pravice in za izboljšanje šolskih razmer. Bilo je zato umevno, da so bili na raznih učiteljskih zborovanjih v isti zadevi sprejeti predlogi, sklepi in ukrepi neenotni, včasih popolnoma različni in celo nasprotni.

Učiteljstvo je zaradi tega vedno bolj uvidevalo potrebo ožjega stika in vzajemnega medsebojnega postopanja. Ob raznih prilikah sprejeti poskusi, pozivi in sklepi za osnovo skupne učiteljske organizacije pa so ostali brezuspešni do zgodovinskega zborovanja »Celjskega učiteljskega društva« dne 2. novembra 1887. Tu so bila sprejeta izvajanja tovariša Frana Kocbeka »O zavezi slovenskih učiteljskih društev« z velikim odobravanjem. Osvojeni so bili njegovi predlogi, da vzame društvo osnivanje »Zaveze« v svoje roke, izvoli osnovalni odbor, ki naj povabi obstoječa društva k sodelovanju, sestavi začasna pravila in oskrbi njih odobrenje; neorganizirano učiteljstvo pa pozove k snovanju novih društev in k pristopu. Po končanih predpripravih pa skliče takoj ustanovni občni zbor, ki ustanovi »Zavezo« dokončno. Osnovni odbor je rešil svojo nalogo častno in vključil raznim oviram, sklical v velikonočnih počitnicah l. 1889. ustanovno skupščino v Ljubljano.

Z oživotvorenjem »Zaveze slovenskih učiteljskih društev« je nastopil za slovensko šolstvo in učitelje nov dan vstajenja. V skupni stanovski organizaciji zedinjeno slovensko

Doba resnega dela in ustvarjanja v svobodni domovini je polagoma zatemnila začetno navdušenje. Velike in težke naloge so bile zastavljene novemu uredniku Ivanu Dimniku. Od l. 1919. dalje je urejeval »Učiteljskega tovariša«. Snovanje Uduženja jugoslovanskega učiteljstva, nov uradniški zakon, borba za enoten učni načrt, deklaracijska doba, vse to so važni problemi, ki so nekaj let polnili stolpe našega glasila in so zato razgibali vse učiteljstvo.

Po osnovanju UJU se je učiteljstvo tudi v organizaciji še nekaj let bavilo s strankarsko politično borbo, katere vpliv se je v tej dobi še močno odražal v učiteljskem glasilu.

Anton Gnus,
voditelj slovenskega učiteljstva v deklaracijski dobi

učiteljstvo, je predstavljalo prvo, zedinjeno Slovenijo.

Neizmerne pomena in izredne važnosti je bila nova »Zaveza« za slovensko učiteljstvo. Združeno je moglo posvetiti vse svoje sile za povzdigo stanovskega ugleda, veljave in v dobrobit stanu, za sprehajanje in napredek slovenskega šolstva ter s tem za srečo in blaginjo svojega naroda. Slovenski učitelji smo imeli odslej priliko medsebojnega spoznavanja ne le na zunaj, marveč tudi po srcu in duhu. Spajala nas je ista prijateljska vez, ista bratovska ljubezen, iste stanovske težnje: stanovska čast in ponos. V medsebojnem obnavljanju smo se navduševali za svoj prevzvišeni poklic, v skupnem delu in stremljenju se pogotovo za svoje pravice. Zavest sloge in edinosti je jeklenila naš pogum, da branimo svojo veljavo, svoj ugled in svoj stan proti vsakemu neprijatelju.

Da se pa omogoči tudi hrvatskim tovarišem iz Primorja in Dalmacije, kateri se iz političnih razlogov niso mogli združiti s svojimi tovariši v »Savezu hrvatskih učiteljskih

društva«, je XI. skupščina naše »Zaveze« v l. 1899, sklenila spremeniti pravila in svoje ime v »Zavezo avstrijskih jugoslovenskih učiteljskih društev«. Bil je to lep in pomemben pojav jugoslovenske vzajemnosti.

Poslovanje naše stanovske organizacije je postajalo popolnejše, ko se je mogla opreti na novoustanovljene gospodarske, socialne in kulturne ustanove. Tem je posvečalo organizirano učiteljstvo veliko pažnje, skrbnega dela in mnogo truda v prepričanju, da so kulturne in materialne dobrine ono sredstvo, ki družijo in veže člane v nepremagljivo četo in jim daje odporno silo proti nasprotnikom nas samih in našega stanu.

Svetovna vojna je povzročila slovenski šoli in slovenskemu učiteljstvu neizmerno in težko popravljivo škodo. Nihče ni utrpel relativno toliko žrtev kakor vprav učiteljski stan. Njegovih vrst pa ni toliko zredčila bojna vihra, kakor pohlep njegovih sosedov po slovenski zemlji.

Po razpadu Avstrije, krute mačhe slovenskih rodov, je bila zopet slovenska učiteljska organizacija prva, ki je uvidela potrebo in važnost združiti vse jugoslovensko učiteljstvo v enotno, skupno organizacijo. In to le v korist šole, naroda, države in učiteljskega stanu. Že v aprilu, l. 1919., je poslala svoje tri zastopnike v Zagreb in Beograd, da ustvarijo v posvetih in razgovorih s hrvatskimi in srbskimi tovariši vse v ta namen potrebne pogoje. Uspeh ni izostal. Prvi kongres vsega jugoslovenskega učiteljstva, meseca julija 1920, v Beogradu, je oživil novo vsedržavno učiteljsko organizacijo.

Nova organizacija, v novi državi, pod novimi razmerami, je nastopila in hodila po novih potih. Dosegla je lepe uspehe, nakopala pa si je tudi mnogo nasprotnikov.

Vemo pa, da brez bojov ni uspehov, in da zahteva vsak boj — svoje žrtve. Sredstva pa, ki se jih poslužujemo v idejnih bojih, ne smejo biti nikdar nečastna. Iz tega izvajam:

»Ne jemljite in ne uničujte učiteljem ugleda! S tem ovirate in onemogočate njegovo vzgojno delo v šoli in izven šole. Bodite uverjeni, da ne škodujete le učitelju, marveč v enaki meri samemu sebi, svojemu poklicu in stanu!«

Andrej Skulj:

Za deklaracijo

Andrej Skulj, bivši poverjenik UJU in urednik »Učiteljskega tovariša«

Ob petdesetletnici »Zaveze slovenskih učiteljskih društev« moramo prav posebno poudariti važno dobro notranjih ideoloških borb v naši organizaciji, tako zvano deklaracijsko gibanje.

Destruktivno delo vseh onih, ki so si prizadevali podrediti učiteljstvo in šolo kratkovidnim in sebičnim strankarskim interesom, zanašajoč sporna politična načela v učiteljsko organizacijo in s tem cepljenje stanovskih vrst, je rodilo nujno in odločno zahtevo, da se strne do tedaj razdvojen učiteljstvo v enotno stanovsko organizacijo, v kateri bo vsem zajamčena popolna enakopravnost, svoboda vesti in mišljenja.

Po ostrih notranjih borbah, v katere je posegla tudi politična javnost v dnevnem časopisu, je bila sprejeta na celjski skupščini l. 1926. »Deklaracija«, ki je določala za vse učiteljstvo samo eno stanovsko organizacijo, katere član mora biti vsak zaveden učitelj, ne glede na njegovo osebno politično prepričanje.

S sprejetjem Deklaracije si je organizacija nadela nalogo: varovati svojo neodvisnost na vse strani, da bo lahko odbijala kvarne vplive dnevnih politik na šolstvo in da bo lahko zastopala interese stanu in šole napram vsakemu režimu.

Žalostne izkušnje so rodile iskrene želje in odločne zahteve, da se vrne učiteljstvo šoli in se osvobodi političnega pritiska in izrabljanja z ene kakor z druge strani. Potreba samoodbrane je strnila po 26 letih ločene učiteljske vrste in jih združila v skupno stanovsko organizacijo, prenovljeno in okrepljeno z zdravimi smernicami.

S sprejetjem Deklaracije je bil postavljen trden temelj za nadaljnji napredek učiteljskega stanu. Osnove naše Deklaracije je sprejel tudi »Jugoslovensko učiteljsko združenje« in s tem omogočilo združitev vseh učiteljev v enotni državni učiteljski organizaciji.

Čeprav je večina učiteljstva sprejela ideje Deklaracije z umevanjem njih življenjskega pomena za bodočnost učiteljskega stanu, je bil za nekatere ta prehod iz tradicionalne

strankarske orientiranosti v apolitično stanovsko ideologijo prenegel. Prelom je povzročil ostre ideološke diskusije in borbe, preden je tudi te posameznike prevzela zavest, da more koristiti stanu, šoli in prosveti le enotna, povsem neodvisna stanovska fronta.

Te borbe so ustvarile jasnost in podčrtale razlike med miselnostjo in cilji stanovske politike in politiko, ki jo skuša uveljaviti vsakokratna vodeča politična skupina v učiteljskih vrstah.

Našo samosvojitev in naš dvig so pozdravile vse stanovske in tudi gospodarske organizacije, pozdravila pa je našo odločno in zdravo borbo tudi trezna in preudarna javnost.

Vsa nova spoznanja, ideje posameznikov ali skupin, rode ob svojem rojstvu pristaše pa tudi nasprotnike. Za ideje kot take ni važno, kdo jih je spoznal, koliko žrtev je padlo zanje, koliko je bilo borb, važno je le, da zmagajuje in se ohranijo posameznikom in skupinam v korist na njihovi življenjski poti. Tako tudi z idejami Deklaracije.

Jugoslovensko učiteljsko združenje se s svojimi sekcijami bori za popolno izvedbo deklaracijskih načel in trdno smo prepričani, da bo prej ali slej doseglo svoj končni cilj.

Poživljeni organizaciji je začelo živahno delo in stremljenje po temeljitejši splošni in posebej še strokovni izobrazbi učiteljstva, in to v mnogih izobraževalnih tečajih, ki so prav posebno dvignili zanimanje za razna aktualna šolska in izvenšolska vprašanja in nujno pripomogli k sodobnemu razvoju in napredku naše šole.

Učiteljska organizacija je v tej dobi izdatno sodelovala pri snovanju in organiziranju kmetsko in gospodarsko nadaljevalnega šolstva ter mu začrtala smer ne samo za našo banovino, temveč je dala tudi pobudo za razvoj tega šolstva za vso državo.

V to dobo spada ustanovitev »Učiteljske gospodarske poslovalnice«, ki je vzbudila v učiteljskih vrstah zanimanje za naše gospodarske ustanove, ki so se ob sodelovanju učiteljstva znova počivile in upajmo, da bodo postale kmalu resnična last vsega stanu.

Istotako spada v ta čas ustanovitev »Učiteljskega pevskega zbora«, ki je predstavil in proslavil slovensko učiteljstvo širom naše domovine in, tudi v inozemstvu odlično reprezentiral našo narodno in umetno pesem.

Najlepša, največja in najpomembnejša ustanova našega zdravega pokreta pa je »Mladinska matica«. Ta kulturna ustanova, ki je ni enake pri velikih narodih, je viden dokaz, kaj zmore idejno pravilno usmerjena organizacija. Vse klevete in ovire niso in ne bodo mogle zavreči prepeke razmaha te mladinske knjižne ustanove.

Vsi ti navedeni in neomenjeni uspehi naj nas krepe ob spominu na trde boje za resnično svobodo in napredek našega stanu in nas bodre k nadaljnjemu skupnemu delu po deklaracijskih načelih do končne častne zmage.

Ivan Dimnik, predsednik JUJ:

Slovensko učiteljstvo in organizacija učiteljstva v državi

Ivan Dimnik, predsednik JUJ

Ob zedinjenju Srbov, Hrvatov in Slovencev v skupno državo je bilo učiteljstvo organizirano v Uduženju srbijanskega učiteljstva, Savezu hrvatskih učiteljskih društev, v Zavezi avstrijskih jugoslovenskih učiteljskih društev in Slomškovi Zvezi.

Takoj v začetku državne skupnosti je pričelo živahno gibanje med učiteljskimi praksi tako v srbskem, kakor v hrvatskem in slovenskem delu učiteljske organizacije. Delo je bilo olajšano v toliko, ker so bile vodilne učiteljske osebnosti srbijanskega, hrvatskega in slovenskega učiteljstva že pred zedinjenjem v tesnih medsebojnih zvezah in je bilo prirejeno več uradnih medsebojnih sestankov, na katerih se je naglaševala potreba medsebojnih stikov in stanovske tesnejše zveze jugoslovenskega učiteljstva.

Plod tega sodelovanja je bil prvi ustanovni učiteljski kongres v zedinjeni in samostojni državi, ki se je vršil 18. avgusta 1920. leta v Beogradu. Na tem kongresu, ki je bil precej buren, so bile sprejete prva pravila Uduženja jugoslovenskega učiteljstva za vso državo s sedežem v Beogradu. Sprejeta je bila tudi resolucija, ki je vsebovala idejno, ideološko osnovo udruženja in temeljne smeri organizacije. Na tej osnovi je izvršena likvidacija srbijanskega učiteljskega udruženja in slovenske Zaveze, dočim ni likvidirala slovenskega učiteljskega organizacija »Slomškova Zveza« in ni likvidirala »Saveza hrvatskih učiteljskih društev« v Zagrebu. Vodilno vlogo med slovenskim učiteljstvom so imeli tedaj Luka Jelenc, predsednik »Zaveze«, Engelbert Gangl, urednik »Učiteljskega tovariša«, in Ivan Štrukelj, predsednik »Slomškove Zveze«.

Po odstopu prvega predsednika skupne stanovske organizacije g. Čede M. Todorovića je postal predsednik glavnega odbora pok. Mihailo Jović. Od Slovencev sta bila v glavnem odboru Luka Jelenc in Anton Gnus.

Prva glavna skupščina skupne stanovske organizacije je bila 8. in 9. novembra 1921. leta v Zagrebu.

Druga glavna skupščina je bila v Sarajevu 20. in 21. septembra 1922. leta. V tem letu je bila izvršena reorganizacija Uduženja do kraja. Uduženje se je pričelo posebno baviti z vprašanjem enotnega zakona o narodnih šolah, enotnega učnega načrta za vse osnovne šole v državi, višje pedagoške šole, na podlagi katerih naj se dvigne učiteljska izobrazba, in skupščinskega poslovnika.

V letu 1922./23. je glavni odbor izdelal izpremembe pravil in jih predložil glavni skupščini v razpravo in odobrenje. Ta III. skupščina je bila v Ljubljani 5. in 6. avgusta 1923. leta V tem letu je nastopila zopetna izprememba v vodstvu centralne organizacije. Dotedanji predsednik Mihailo Jović se je iz osebnih razlogov odpovedal predsedstvu in je bil na njegovo mesto izvoljen Milutin Stanković, urednik »Narodne Prosvete«. Organizacija je pokazala posebno delavnost pri izdelavi enotnega projekta zakona o narodnih šolah in uradniškega zakona, v katerem pogledu je stalno delovala na to, da se učitelji priznajo kot državni uradniki. Organizacija se je delila na poverjeništa: Beograd, Zagreb, Ljubljana, Sarajevo ter Split. V glavni upravi udruženja je poleg že omenjenih dveh sodeloval še Rudolf Dostal. Posebno aktivno je sodelovalo slovensko učiteljstvo pri sestavi predloga za zakon o narodnih šolah in uradniški zakon.

Leta 1924. je bila glavna skupščina v Dubrovniku, in sicer 24. in 25. avgusta. Osrednje vprašanje, ki ga je reševala ta skupščina, je bilo stališče učiteljstva do verskega pouka. Na ti skupščini so sodelovali tudi veroučitelji. Dočim je srbijansko učiteljstvo zastopalo tezo, da učitelji-laiki poučujejo verouk v osnovni šoli, se je slovensko učiteljstvo opredeljevalo za to, da je ta dolžnost in naloga veroučiteljev in duhovščine. Posebno važno vlogo je imelo udruženje pri razvrstitvi učiteljstva po novem uradniškem zakonu, v katerem oziru se je ljubljansko poverjenišvo UJU vidno udeleževalo, kar je razvidno iz »Učiteljskega tovariša« v teh letih. Zastopniki slovenskega učiteljstva v glavni upravi so bili še vedno isti.

Burno je bilo leto 1925. Konec leta 1924. in leta 1925. je bila doba strankarsko političnega obračunavanja med učiteljstvom. Zato se je ta duh zanesel tudi v organizacijo in na glavno skupščino v Subotici, ki se je vršila 25., 26. in 27. avgusta 1925. leta. Posledica do-

godkov je bil odstop Milutina Stankovića od predsedništva in izvolitev Pere Vuksanovića za predsednika Glavnega odbora. V političnem vrvežu, ki se je pojavil, je odločno in zelo uspešno nastopil pok. Josip Lapajne, ki je naglaševal potrebo nadstrankarskega učiteljske organizacije. Deljeno mišljenje so podali na skupščini Milutin Stanković, Pavle Simić, Danilo Đorđević in Anta Mladenović. Od Slovencev so sodelovali v tem letu v Glavni upravi Luka Jelenc, Anton Gnus in Rudolf Dostal, na novo so pa bili izvoljeni v izvršni odbor Pavle Flere in v glavni odbor Josip Lapajne.

Leto 1926. je bilo važno za slovensko učiteljstvo, ker je v tem letu pričelo večje gibanje med slovenskim učiteljstvom za depolitizacijo učiteljske organizacije, odnosno bolje rečeno, za nadstrankarski značaj učiteljske organizacije. Po seji širšega sosveta, 10. januarja 1926. leta, so nastopile izpremembe v vodstvu poverjenišva, UJU v Ljubljani. Započeta je tako zvana deklaracijska borba, ki je imela za cilj, da postavi organizacijo na nadstrankarsko osnovo. Ta borba je završila z izvolitvijo novega odbora poverjenišva UJU na pokrajinski skupščini v Celju. Ta odbor je bil vezan na smernice Deklaracije o stanovski politiki učiteljstva. Posledica tega je bila likvidacija paralelne stanovske organizacije »Slomškove Zveze« v Sloveniji in združitev vsega slovenskega učiteljstva v enotni stanovski organizaciji, na strogo nestrankarski podlagi. Učiteljstvo »Slomškove Zveze« si je pa skupno z neučitelji ustanovila svojo kulturno organizacijo »Slomškovo društvo«, ki služi svetovno nazorskim njihovim ciljem. Te izpremembe so vplivale tudi na zastopstva slovenskega učiteljstva v centralni upravi, v katero so bili na glavni skupščini v Beogradu 8., 9. in 10. avgusta 1926. leta izvoljeni od Slovencev Pavle Flere v Izvršni odbor, v glavni odbor pa Andrej Skulj pot predsednik poverjenišva, Josip Kopal kot tajnik, Anton Hren in Josip Lapajne. Ta delegacija je pričela vnašati duh »Deklaracije« v centralno udruženje. Za predsednika glavnega odbora je bil izvoljen v tem letu Vlada K. Petrović.

Leta 1927. je bila zopet zelo burna glavna skupščina v Skoplju 19. in 20. avgusta, ki je končala brez vsakega uspeha. V centralnem upravnem odboru so ostali isti zastopniki iz Slovenije.

Dne 11., 12. in 13. avgusta 1928. leta bi se morala vršiti glavna skupščina v Mariboru. Posebno delavnost je v tem letu pokazalo udruženje v pogledu sodelovanja pri projektu zakona o narodnih šolah in zakona o drž. uradnikih. Glavni odbor je pripravil nov projekt pravil, v katerem so bili vsebovani glavni principi. Deklaracije slovenskega učiteljstva o nestrankarski smeri stanovske organizacije. Zaradi smrti voditelja hrvatskega naroda, bivšega ministra prosvete Stjenana Radića, je bila skupščina prekinjena. Slovenski zastopniki v glavni upravi so ostali isti.

Na glavni skupščini 1929. leta, ki je bila 16., 17. in 18. avgusta v Zagrebu, se je razpravljalo o predlogu poverjenišva UJU Ljubljana o reorganizaciji udruženja na zvezno osnovo. Izvoljena je bila nova glavna uprava z Vladom Petrovićem na čelu. Od slovenske delegacije so bili v izvršnem odboru Pavle Flere, a v glavnem odboru Andrej Skulj, Josip Kopal, Ivan Dimnik, Anton Hren in Dušan Šestan.

V letu 1929./30. so izvršene važne izpremembe. Diktatura, uvedena 6. januarja 1929., je imela svoje reperkusije tudi v učiteljskem udruženju. Na skupščini, ki se je vršila 20., 21. in 22. avgusta 1930. leta v Beogradu, so bila sprejeta tudi nova pravila. Zastopniki slovenskega učiteljstva so ostali isti.

V letu 1930./31. je bila izvršena popolna reorganizacija udruženja. Po beograjski skupščini je zaradi odstopa Vlade Petrovića prevzel predsedstvo Milan Popović. V tem letu je izšel novi uradniški zakon, ki je prinesel mnoge izpremembe. Predsednik g. Milan Rabinović je bil v najtesnejših zvezah s poverjenišvom UJU Ljubljana, ki je aktivno in agilno sodelovala na projektu uradniškega zakona, da bi bil čim boljši za učitelje. Zaradi te določbe se je morala izvršiti izprememba v glavni upravi UJU. 14. aprila 1931. leta je postal predsednik UJU Damjan Rašić.

Prosvetno ministristvo je odobrilo nova pravila, ki so predvidevala novo ime Jugoslovensko učiteljsko udruženje in reorganizacijo udruženja po banovinah. »Savez hrvatskih učiteljskih društev« je moral prisilno likvidirati, a vse članstvo ni pristopilo v JUJ. Glavna skupščina je bila v Beogradu 23.—25. avgusta 1931. leta. Iz izvršnega odbora je izpadel zaradi določb uradniškega zakona Pavle Flere. Od slovenske delegacije so bili zastopniki v glavni upravi Ivan Dimnik, Josip Kopal, Dušan Šestan, Anton Hren.

V letu 1932./33. je slovensko učiteljstvo posebno intenzivno sodelovalo s centralno upravo ter je isti predložilo: Pravilnik o zaščiti članstva JUJ, predlog za izpremembo zakona o narodnih šolah z ozirom na premeščanje učiteljstva, projekt za izpremembo disciplinskih predpisov, pravilnik o stanovskih častnih razsodiščih in poslovnik za učiteljske skupščine. Izvršni odbor je predložil pravila učiteljske kreditne zadruge. Glavna skupščina v Ljubljani 19., 20. in 21. avgusta 1933. leta je bila zelo burna, ker je opozicija ostro nastopala proti upravi. Ob tej priliki so nekateri hoteli ustanoviti centralni učiteljski klub Jugoslovenske nacionalne stranke in je ustanovitev centralnega kluba in formiranje sre-